

ПРОБЛЕМА ВИВЧЕННЯ ОБРАЗІВ- ПЕРСОНАЖІВ У ПІДРУЧНИКАХ ІЗ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ СТАРШОЇ ШКОЛИ

Л. М. Удовиченко,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури і компаративістики
Інституту філології

Київського університету імені Бориса Грінченка

e-mail: l_udovichenko@ukr.net

У статті розкрито актуальні питання методики вивчення образів-персонажів художніх творів, які реалізовано у підручниках із зарубіжної літератури для старшої школи. Охарактеризовано підходи до аналізу героїв твору в дидактичній системі підручників, яка забезпечує розкриття змісту навчання та пропонує специфічну модель освітнього процесу. Розкриваються методичні особливості реалізації контекстуального вивчення образів-персонажів інокультурних творів. Доводиться, що ґрунтовного доопрацювання потребують аналітичний та дидактичний блоки навчальних книг, які забезпечуватимуть можливість учням-читачам самостійно встановлювати роль контекстів у розкритті ідейно-естетичного змісту образів-персонажів.

Ключові слова: старша школа; образи-персонажі; історико-літературний блок; біографічний блок; аналітичний блок; дидактичний; контекст.

Постановка проблеми. Реформування системи освіти в Україні, створення Нової української школи, перегляд мети й завдань вивчення курсу зарубіжної літератури в старших класах пов'язане з розв'язанням низки теоретичних і практичних проблем, серед яких важливою є розробка нового покоління шкільних підручників, що задовольнятимуть та розвиватимуть потреби й інтереси учнів старшої школи, які стоять на порозі важливого життєвого вибору.

У Державному стандарті Нової української школи [14] визначено ключові компетентності, якими має оволодіти випускник школи майбутнього. Курс «Зарубіжна література» відіграє важливу роль у процесі їх формування, оскільки засобами найдоступнішого для сприйняття мистецтва — мистецтва слова — створює умови для розуміння учнями особистісної ролі в сучасному світі, збагачення їх внутрішнього світу, розвитку емоційного інтелекту, ціннісних орієнтирів, громадянської позиції

тощо. У цьому сенсі потребує оновлення зміст та методика вивчення образів-персонажів як значимих компонентів художніх творів зарубіжної літератури, що реалізуються у шкільних підручниках із цього предмета. Важливість цієї проблеми підкреслюється тим, що поняття «персонаж», як зазначає Б. Шалагінов [18, с. 151], входить до основного змісту літературної освіти, є основою аналізу художнього твору й забезпечує сприйняття його ідейно-естетичного змісту.

Навчальні програми із зарубіжної літератури завжди визначають коло питань про образи-персонажі, які необхідно розкрити у процесі вивчення кожного конкретного художнього твору, але вони детально не обумовлюють зміст текстового та позатекстового складників підручника. Відповідно автори є вільними у виборі способів і засобів досягнення поставленої мети.

У цьому контексті аналіз змісту та методики вивчення образів-персонажів, реалізованих у підручниках із зарубіжної літератури для старшої школи, дозволить визначити здобутки й перспективи вітчизняного підручникотворення, забезпечити якісний розвиток усіх структурних компонентів навчальних книг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українські вчені Н. Астрахан, Є. Волощук, Т. Денисова, В. Звиняцьковський, О. Ісаєва, Ж. Клименко, Ю. Ковбасенко, Л. Мірошніченко, В. Назарець, Д. Наливайко, О. Ніколенко, О. Пронкевич, Г. Сиваченко, О. Чирков, Б. Шалогінов, К. Шахова, Б. Щавурський та інші у найкоротший термін від моменту введення курсу «Зарубіжна література» практично забезпечили навчальний процес у старших класах навчальними програмами, підручниками, хрестоматіями, посібниками тощо. Високих результатів у цьому, на нашу думку, вдалося досягти завдяки демократизації в освіті, що дозволила вчителям та учням обирати серед варіативних програм і підручників різних авторських колективів ті, які найбільше відповідають запитам конкретного класу.

За основу підручників із зарубіжної літератури для старшої школи автори навчальних книг беруть теоретичні розробки учених Ю. Бабанського, О. Бандури, О. Барановської, Г. Васьківської, О. Мазуркевича, О. Топузова, А. Хуторського, Є. Пасічника, Г. Семенюк, В. Цимбалюк, А. Фасолі, В. Чертова та інших. Аналіз праць вчених дозволив дійти висновку, що наповнення підручників зумовлюється особливостями суспільно-історичного, національно-культурного та мистецького життя нашої країни. Значний вплив на зміст книги завжди мала вітчизняна та європейська педагогічна думка, світовий культурний контекст.

Праці вчених-психологів (Л. Виготський, В. Кан-Калік, Е. Корман, Е. Кабанова-Меллер, І. Лернер, А. Маркова, В. Нікіфорова, В. Романець, Л. Рожина, І. Стрелкова, В. Хазан, П. Якобсон та інші) сприяли науковому обґрунтуванню методики вивчення образів-персонажів у курсі літературної освіти учнів старшої школи.

Значну роль у розробці теорії та практики вивчення героїв твору відіграли роботи вчених-методистів Ю. Бондаренко, Т. і Ф. Бугайків, Н. Волошиної, В. Гриневича, О. Забарного, В. Захарової, Л. Мірошніченко, Т. Матюшкіної, Є. Пасічника,

О. Сазонової, А. Сафонові, А. Ситченка, Б. Степанишина, Г. Токмань, Б. Шалагінова, З. Шевченко та інших, у яких проаналізовано підходи до формування поняття про образи-персонажі, схарактеризовано ефективні форми та прийоми роботи, розкрито вплив системного вивчення героїв твору на становлення молодого людини.

Аналіз праць вчених-методистів і вчителів-практиків засвідчив, що в методиці навчання української літератури дедалі популярнішим стає аспектний аналіз літературних персонажів, який ґрунтується на особистому ставленні учнів до героїв художнього твору й поглиблює індивідуальність сприймання. Такий підхід, запропонований А. Ситченком, передбачає розгляд образів-персонажів у двох площинах або аспектах духовного виміру — національному та загальнолюдському. Це дає змогу створити ситуацію особистісного вибору, у якій учні мають можливість реалізувати мотиваційні установки індивідуально-ціннісного характеру.

У навчальних програмах із зарубіжної літератури для старшої школи різних років, авторами Є. Волощук, Д. Затонським, О. Ісаєвою, Ж. Клименко, Ю. Ковбасенком, Л. Мірошниченко, Д. Наливайком, О. Ніколенко, Б. Шалогіновим, К. Шаховою та іншими передбачено також визначення історичного, культурологічного та філософського контекстів у вивченні художніх творів загалом та образів-персонажів зокрема. Така позиція авторів була пов'язана із необхідністю забезпечити належний рівень сприйняття й розуміння учнями інокультурних мистецьких текстів, написаних у різних національних традиціях у різні історичні часи.

Дослідження проблеми втілення у підручниках із зарубіжної літератури обґрунтованої методики контекстуального вивчення образів-персонажів є необхідним не лише для осмислення історії підручникотворення, а й для визначення напрямів удосконалення навчальних книг з означеної проблеми.

Формулювання цілей статті. У статті ретроспективно розглядаються особливості організації роботи над контекстуальним вивченням образів-персонажів художніх творів, які було реалізовано у підручниках із зарубіжної літератури для старшої школи.

Виклад основного матеріалу. Побудовування в незалежній Україні власної стратегії літературної освіти, уведення курсу «Зарубіжна література» до навчальних планів середніх загальноосвітніх навчальних закладів, прагнення забезпечити полікультурну освіту учнів потребувало створення ефективних підручників для забезпечення нової навчальної дисципліни. Складність цього завдання підкреслювалася тим, що вітчизняне підручникотворення з об'єктивних причин не накопичило відповідного досвіду — розроблялися методологічні засади нового курсу, принципи його вивчення, уяскравлювалися специфічні риси методики навчання зарубіжної літератури загалом та вивчення образів-персонажів як значимих компонентів художніх творів зокрема.

Аналіз методики вивчення образів-персонажів, реалізованої у підручниках із зарубіжної літератури для старшої школи, проведемо за такими критеріями:

- підготовка учнів до осмислення образів-персонажів у культурно-історичному контексті (вступні статті до розділів і тем підручника — історико-літературний блок матеріалу);
- розгляд концепції світу й особистості митця у біографічному контексті (монографічні статті — біографічний блок);
- характеристика образів-персонажів у контексті художнього твору (аналітичний блок);
- аналіз образів-персонажів та підсумки аналізу (дидактичний блок).

Визначення таких критеріїв дозволить окреслити цілісну систему формування поняття про образи-персонажі у широкому контексті, реалізовану в підручниках різних років.

Розробка ефективної методики вивчення образів-персонажів художніх творів у підручниках для вивчення зарубіжної літератури за історико-хронологічним принципом (старша школа) спостерігається вже в перших навчальних книгах з цього предмета.

О. Пронкевич (автор одного з перших підручників для 10 класу 1997 р. [15]) у вступних статтях до розділів підручника «Література XIX ст.» та «Література на межі XIX–XX ст.» широко представляє панораму суспільно-історичного та культурного жаття різних країн світу, літературні пам'ятки яких вивчатимуться протягом навчального року. Пильна увага автора до відповіді літератури на духовні потреби суспільства, тематики та проблематики найяскравіших художніх творів кожного періоду, особливостей творчого методу письменників створює належне культурологічне підґрунтя для аналізу ідейно-естетичного змісту мистецьких пам'яток та їхніх образів-персонажів. Вступні статті літературознавчого характеру до підрозділів підручника широко розкривають основні зміни у розвитку прози XIX ст. Основні положення ґрунтовно висвітлюються автором у монографічних статтях про творчість письменників та в аналітичних статтях про художні твори. Така побудова навального матеріалу дозволяє О. Пронкевичу логічно організувати вивчення образів-персонажів. Але їхня характеристика опосередковано пов'язана з культурно-історичними чинниками й обмежується літературознавчим коментарем про ідейно-естетичне навантаження художніх образів. Відповідно робота над встановленням зв'язків між контекстом і концепцією світу та особистості у творах митців, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між суспільно-історичним та культурним жаттям різних країн світу має продумуватися й організуватися самими вчителями.

В укладанні дидактичного блоку підручника, на відміну від історико-літературного, біографічного та аналітичного, автор не дотримується єдиних підходів до аналізу образів-персонажів. Вивчення творчості Ф. Стендаля, О. Бальзака, М. Достоєвського, Л. Толстого, А. Чехова не ілюструє зумовленості концепції героїв особливостями культурно-історичного контексту, ціннісних орієнтирів у різних

національних літературах. А вивчення роману О. Уайльда «Портрет Доріана Грея» завершується лише обговоренням естетичних засад творчості митця. Ця тенденція простежується у перевиданнях підручника 1999, 2001 та 2002 років.

Слід відзначити, що підходи О. Пронкевича до організації роботи над образами-персонажами поступово розвиваються у перероблених і доповнених перевиданих підручниках 2003 та 2004 років. Автор збагачує зміст дидактичного блоку завданнями на встановлення міжмистецьких зв'язків [16, с. 11], роботою з ілюстративним матеріалом [16, с. 142], дослідницькою діяльністю [16, с. 231], компаративним аналізом та творчими роботами [16, с. 426]. Такі нововведення частково забезпечують вивчення образів-персонажів у культурному й мистецькому контексті, але зумовленість героїв творів, відображення в них особливостей національного та культурного життя різних країн знову залишається поза увагою автора.

У перших підручниках для 11 класу за загальною редакцією О. Чиркова 1997, 1999 та 2000 років враховуються основні підходи до контекстуального вивчення образів-персонажів. Автори пропонують для підготовки до сприйняття художніх творів ґрунтовні історико-літературні статті про епохи та літературно-художні напрями, біографічні нариси, детальні характеристики образів-персонажів у контексті художнього твору. Крім того, діалогічна побудова аналітичних статей, у яких автори запрошують читачів помірковувати над концепціями світу й особистості у творах митців [4, с. 187], спонукає до конструктивного діалогу, сприяє літературному розвитку старшокласників. При цьому дидактичний блок підручників поверхово визначає напрямок самостійного аналізу учнями героїв твору в історико-літературному й культурному контексті. Поодинокі завдання (пояснити функцію описів зовнішності персонажів та інтер'єру [4, с. 61], дати характеристику головним героям роману [4, с. 181], описати своє уявлення про персонажів [4, с. 189]) не забезпечують глибокого аналізу образів-персонажів у контексті творчості митця та розвитку культури країни, і вчителі мають самостійно організовувати роботу над аналізом художнього твору у єдності змісту, форми та читацької інтерпретації.

Наступний етап у розвитку підручників із зарубіжної літератури для 11 класу був пов'язаний із виходом навчальної книги за редакцією М. Борецького. Авторський колектив продовжує традиції структурування навчального матеріалу в історико-літературному блоці, при цьому збагачує його оглядом філософських учень, що стали підґрунтям різноманітних літературних явищ, художніх течій та напрямів (позитивізм, екзистенціалізм, інтуїтивізм, психоаналіз). У біографічному та аналітичному блоках підручника логічно продовжується розгляд питань про вплив філософських теорій на творчість митців та розкривається їх відображення в письменницьких концепціях світу й особистості [5, с. 43]. Авторам вдалося системно висвітлити образи-персонажі художніх творів у широкому історико-літературному, культурологічному та філософському контексті. Однак недоліком можна вважати те, що в аналітичних статтях тенденційно характеристика художніх творів зводиться

ся до детального аналізу образів-персонажів, що може негативно позначитися на уявленні учнів про художній світ мистецького твору, як застерігав Є. Пасічник [12, с. 143]. Крім того, в дидактичному блоці підручника, як і в попередніх навчальних книгах, не передбачено питань і завдань для аналітичної роботи учнів, що позначається на формуванні їхніх знань, вмінь, навичок і способів дій аналізувати образи-персонажі художніх творів згідно сучасних вимог методичної науки.

Певний внесок в організацію роботи над образами-персонажами зроблено в підручнику для 11 класу Є. Васильєва, В. Назарця, Ю. Пелеха (2004 р.) [1]. Дотримуючись загальноприйнятого підходу у виборі змісту історико-літературних, культурологічних, біографічних статей, автори не обходять увагою питання про концепцію світу й особистості у творах письменників. При цьому для глибокого аналізу образів-персонажів виділяють окремо підпункти в підрозділах і мотивовано висвітлюють героїв твору в контексті письменницьких переконань. Таке структурування навчального матеріалу сприяє визначенню функції кожного значимого компоненту художнього твору (сюжет, композиція, герої тощо) у розкритті його ідейно-естетичного змісту. Але й у цьому підручнику дидактичний блок не забезпечує ґрунтовної дослідницької діяльності учнів, яка сприяла б формуванню учнями власних висновків про образи-персонажі після самостійного читання та аналізу художніх творів. А поодинокі питання переважно розраховано на репродуктивну роботу.

Значний внесок у розробку контекстного вивчення художніх творів та їх образів-персонажів було зроблено в підручниках для 10 класу Д. Наливайка, К. Шахової, Н. Нагорної, Л. Кисельової та інших (2004, 2010). В історико-літературному блоці навчального матеріалу автори, поряд із висвітленням традиційних контекстів, виділяють окремо підпункти для пояснення національної своєрідності літературних напрямів і течій [8, с. 9], що в наступних біографічних та аналітичних блоках детально розкривається на конкретних прикладах у рубриці «Nota bene». У цих же статтях детально ілюструються способи зображення людини в художніх творах доби [8, с. 229]. Заслугують на увагу запропоновані авторами підходи до аналізу образів-персонажів у дидактичному блоці. Питання й завдання для самоконтролю спрямовують дослідницьку діяльність учнів на визначення контекстної зумовленості героїв твору, втілення в них авторської концепції світу та особистості. Але осмислення національного й загальнолюдського в їх змісті відходить на другий план.

У підручниках для 11 класу Є. Волощук (2004, 2010) традиційні суспільно-історичний та культурологічний контексти у вивченні художніх творів поступаються історико-літературному та естетичному. У розлогіх вступних та монографічних статтях образи-персонажі розглядаються переважно з естетичних позицій, а контекстуальна їх зумовленість залишається поза увагою автора. Відповідно й у аналітичному та дидактичному блоках не передбачено дослідження способів відображення поглядів письменників на специфіку життя людини за певних суспільно-історичних та культурних умов, реалізоване в образах-персонажах.

Наскрізною лінією наступної серії підручників для 10 та 11 класів В. Звиняцьковського, Т. Свербілової, О. Чебанової (2004, 2010, 2011) є людина й суспільство. Через цю призму автори висвітлюють історико-літературний і культурологічний контексти у вступних статтях. Поняття людини й суспільства виконують організаційну роль й у побудові монографічних статей, у яких художні твори аналізуються переважно пообразним шляхом, принагідно використовуються й різні види контекстів. Але узвичаєною прогалиною залишається опрацювання образів-персонажів у дидактичному блоці, коли аналіз героїв здійснюється в межах ідейно-естетичного змісту творів і не передбачає осмислення їх зумовленості суспільно-історичним, культурологічним, філософським і національним контекстом [7, с. 39–41].

У серії підручників для 10 та 11 класів Ю. Ковбасенка (2010–2013 рр.) проблемі контекстуальної характеристики образів-персонажів приділено більше уваги. Автор детально ілюструє способи художнього відображення концепції світу й особистості у творах митців, що зумовлені суспільно-історичним контекстом, при цьому залишає поза увагою культурологічні та аксіологічні коментарі, які сприятимуть глибокому усвідомленню національних традицій у втіленні письменницьких поглядів на людину. Як зазначає Г. Гачев [3, с. 44], необхідно робити поправку на культурну та національну систему понять і цінностей, тобто враховувати, що представник іншого народу може бачити й оцінювати світ дещо інакше. Відповідно методика вивчення образів-персонажів налаштовуватиме учнів на вдумливе сприйняття системи цінностей певного народу на відповідному етапі розвитку його культури, сприятиме формуванню толерантного ставлення до духовної культури людства, стимулюватиме до визначення особливостей культури рідного народу.

Традиційним недоліком залишається організація аналітичної роботи в дидактичному блоці [13, с. 78–79], коли питання й завдання для аналізу головних героїв підміняють аналіз художнього твору в цілому, не враховують причиново-наслідкових зв'язків у розвитку персонажів та їх зумовленості культурним життям народу та країни.

Значний поступ у розробці та втіленні методики вивчення образів-персонажів відзначається у підручнику із зарубіжної літератури для 11 класу авторського колективу у складі О. Ісаєва, Ж. Клименко, А. Мельник [9; 10]. Вчені-методисти по-новому підійшли до структурування навчального матеріалу. Врахувавши логіку читацької та інтерпретаційної діяльності учнів, автори мотивовано готують учнів до сприйняття творів мистецтва слова, пропонуючи вступні статті суспільно-історичного, історико-літературного, мистецтвознавчого та біографічного змісту, детально розкриваючи різні види контекстів, що впливали на вироблення письменниками власної концепції світу й особистості. Наступний етап роботи — читання та аналіз художніх творів — автори супроводжують питаннями й завданнями, які забезпечуватимуть первинне самостійне осмислення художніх творів загалом та формуватимуть в учнів особистісне розуміння образів-персонажів. Запропонува-

ні авторами аналітичні статті покликані поглибити читацьке сприйняття, розкрити особливості побудови художніх творів, визначити роль героїв у розкритті ідейно-естетичного змісту. Але підсумкова частина дидактичного блоку, розроблена авторами для узагальнення й систематизації здобутих знань та формування цілісного уявлення про художні твори [10, с. 208], не передбачає обговорення питання про загальнолюдське, національне, історичне, позачасове тощо в образах-персонажах. Проблемною також залишається мотивація учнів на самостійне встановлення причиново-наслідкових зв'язків між текстом і контекстом, визначення чинників, які вплинули на формування авторської концепції світу та особистості.

Результати аналізу підручників із зарубіжної літератури для старшої школи дозволили визначити напрямки удосконалення змісту навчальних книг щодо організації роботи над вивченням образів-персонажів:

- узгоджене висвітлення історичного, культурологічного та філософського контекстів в історико-літературному блоці підручника, впровадження яких забезпечить глибоке осмислення концепції світу та особистості, відображеної у творчості митця;
- ілюстрування авторського бачення людини художнім матеріалом у біографічному блоці;
- висвітлення національного і загальнолюдського змісту образів-персонажів, зумовлене особливостями національного світогляду в аналітичному блоці;
- розробка різнорівневих та різнотипових питань і завдань для самостійного аналізу учнями образів-персонажів із урахуванням авторської концепції світу й особистості та різних видів контекстів;
- мотивоване використання міжмистецьких зв'язків для стимулювання читацької діяльності старшокласників.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На сучасному етапі розвитку українського підручникотворення переглядається роль навчальних книг в організації вивчення образів-персонажів у курсі зарубіжної літератури старшої школи. Автори підручників успішно працюють над підвищенням ролі текстового й позатекстового компонентів у розв'язанні поставленої проблеми. У сучасних підручниках реалізуються різні підходи до вибору основного навчального матеріалу та методики вивчення образів-персонажів. Традиційним на сьогодні стало впровадження історичного й культурологічного контекстів для ефективного сприйняття й осмислення учнями героїв твору. При цьому посиленої уваги потребує проблема висвітлення причиново-наслідкових зв'язків між образами-персонажами та контекстами, в межах яких їх було створено. Тому до змісту аналітичного блоку підручників варто вводити матеріали, які спонукатимуть учнів замислитися над відтворенням конкретно-історичного та позачасового, національного та загальнолюдського в авторських концепціях світу й особистості. Сьогодні підручник все більше використовується як засіб навчання, який втрачає функцію основного джерела інформації та перетворюється на потужний мотиватор читацької діяльності.

З огляду на це, актуальною на сьогодні залишається розробка ефективної методики контекстуального вивчення образів-персонажів, яка успішно реалізуватиметься у дидактичному блоці підручника та забезпечуватиме особистісне всебічне сприйняття читачами образів-персонажів, осмислення їх ролі в житті сучасної людини.

Використані джерела

1. Васильєв Є. М. Зарубіжна література: 11 кл.: Підручник / Є. М. Васильєв, В. М. Назарець, Ю. В. Пелех. — Тернопіль: Навч. кн. — Богдан, 2004. — 350 с.
2. Волощук Є. В. Зарубіжна література: Підруч. для 11-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / Є. В. Волощук. — К.: Генеза, 2005. — 463 с.
3. Гачев Г. Национальные образы мира. / Гачев Г. С. — М.: Советский писатель, 1988. — 448 с.
4. Зарубіжна література: Проб. підруч. для 11 кл. загальноосвіт. шк. / Астрахан Н. І., Бондаренко Г. Ф., Свеченко Н. В. та ін.; За ред. О. С. Чиркова. — К.: Вежа, 2000. — 318 с.
5. Зарубіжна література ХХ століття: Підруч. для 11 кл. середньої загальноосвітньої шк., ліцеїв та гімназій / М. І. Борецький, Л. М. Борецький, О. І. Бухарова та ін.; За ред. М. І. Борецького. — Львів: Світ, 2000. — 450 с.
6. Звиняцьковський В. Я. Зарубіжна література: підруч. для 10 кл. загальноосвіт навч. закл. / В. Я. Звиняцьковський, Т. Г. Свєрбілова, О. Є. Чебанова. — К.: Освіта, 2010. — 318 с.
7. Звиняцьковський В. Я. Світова література: підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл.: академ. рівень, профіл. рівень / Володимир Звиняцьковський. — К.: Генеза, 2011. — 310 с.
8. Зарубіжна література: Підруч. для 10 кл. / Д. С. Наливайко, К. О. Шахова, Н. М. Нагорна, Л. О. Кисельова. — К.: Вид. Дім «Світ знань», 2004. — 388 с.
9. Ісаєва О. О. Світова література: підруч. для 11-го класу загальноосвіт. навч. закл.: рівень стандарту / О. О. Ісаєва, Ж. В. Клименко, А. О. Мельник. — Х.: Сиція, 2013. — 319 с.
10. Ісаєва О. О. Світова література: підруч. для 11-го класу загальноосвіт. навч. закл.: рівень стандарту / О. О. Ісаєва, Ж. В. Клименко, А. О. Мельник. — Х.: Сиція, 2011. — 319 с.
11. Ковбасенко Ю. І. Зарубіжна література: Підручн. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закладів (рівень стандарту). / Ю. І. Ковбасенко. — К.: Грамота, 2010. — 335 с.
12. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. / Є. А. Пасічник. — К.: Ленвіт, 2000. — 384 с.
13. Ковбасенко Ю. І. Світова література: підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закладів / Ю. І. Ковбасенко. — К.: Грамота, 2013. — 335 с.
14. Нова українська школа: основи Стандарту освіти. — Львів, 2016. — 64 с. Режим доступу <http://education-ua.org/ua/draft-regulations/852-nova-ukrajinska-shkola-osnovi-standartu-osviti>. — Назва з екрану.
15. Пронкевич О. В. Зарубіжна література ХІХ століття: Проб. підруч. для 10 кл. серед. загальноосвіт. шк. / О. В. Пронкевич. — К.: Пед. преса, 1997. — 238 с.
16. Пронкевич О. В. Зарубіжна література ХІХ століття: Підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. — 4-е вид., перероб. і допов. / О. В. Пронкевич. — К.: Зодіак-ЕКО, 2004. — 527 с.
17. Світова література: підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл.: акад. рівень, проф. рівень / Д. С. Наливайко та ін. — К.: Генеза, 2010. — 286 с.
18. Шалагінов Б. Б. Урок літератури: Роздуми літературознавця про шкільну методику: зб. статей / Шалагінов Б. Б. — К.: Грамота, 2013. — 208 с.

References

1. Vasyly' yev Ye. M. Zarubizhna literatura: 11 kl.: Pidruchnyk / Ye. M. Vasyly' yev, V. M. Nazarets', Yu. V. Pelekh. — Ternopil': Navch. kn. — Bohdan, 2004. — 350 s.
2. Voloshchuk Ye. V. Zarubizhna literatura: Pidruch. dlya 11-ho kl. zahal'noosvit. navch. zakl / Ye. V. Voloshchuk. — K.: Heneza, 2005. — 463 s.
3. Hachev H. Natsional'nye obrazy myra. / Hachev H. S. — M. : Sovet'skyy pysatel', 1988. — 448 s.
4. Zarubizhna literatura: Prob. pidruch dlya 11 kl. zahal'noosvit. shk. / Astrakhan H. I., Bondarenko H. F., Yevchenko H. V. ta in.; Za red. O. S. Chyrkova. — K. : Vezha, 2000. — 318 s.
5. Zarubizhna literatura XX stolittya: Pidruch. dlya 11 kl. seredn'oyi zahal'noosvitn'oyi shkoly, litseyiv ta himnaziy / M. I. Borets'kyy, L. M. Borets'kyy, O. I. Bukharova ta in.; Za red. M. I. Borets'koho. — L'viv: Svit, 2000. — 450 s.
6. Zvynyats'kovs'kyy V. Ya. Zarubizhna literatura: pidruch. za 10 kl. zahal'noosvit navch. zakl / V. Ya. Zvynyats'kovs'kyy, T. H. Sverbilova, O. Ye. Chebanova. — K.: Osvita, 2010. — 318 s.
7. Zvynyats'kovs'kyy V. Ya. Svitova literatura: pidruch. dlya 11 kl. zahal'noosvit. navch. zakl: akad. riven', profil. riven' / Volodymyr Zvynyats'kovs'kyy. — K.: Heneza, 2011. — 310 s.
8. Zarubizhna literatura: Pidruch. za 10 kl. / D. S. Nalyvayko, K. O. Shakhova, N. M. Nahorna, L. O. Kysel'ova. — K.: Vyd. Dim «Svit znan'», 2004. — 388 s.
9. Isayeva O. O. Svitova literatura: pidruch. dlya 11-ho klasu zahal'nosvitu. navch. zakl: riven' standartu / O. O. Isayeva, Zh. V. Klymenko, A. O. Mel'nyk. — Kh.: Sytsyya, 2013. — 319 s.
10. Isayeva O. O. Svitova literatura: pidruch. dlya 11-ho klasu zahal'nosvitu. navch. zakl: riven' standartu / O. O. Isayeva, Zh. V. Klymenko, A. O. Mel'nyk. — Kh.: Sytsyya, 2011. — 319 s.
11. Kovbasenko Yu. I. Zarubizhna literatura: Pidruchny. za 10 kl. zahal'noosvit. navch. zakladiv (riven' standartu). / Yu. I. Kovbasenko. — K.: Hramota, 2010. — 335 s.
12. Pasichnyk Ye. A. Metodyka vykladannya ukrayins'koyi literatury v serednikh navchal'nykh zakladakh: Navchal'nyy posibnyk dlya studentiv vyshchyykh zakladiv osvity. / Ye. A. Pasichnyk — K. : Lenvit, 2000. — 384 s.
13. Kovbasenko Yu. I. Svitova literatura: pidruch. dlya 11 kl. zahal'noosvit. navch. zakladiv / Yu. I. Kovbasenko. — K.: Hramota, 2013. — 335 s.
14. Nova ukrayins'ka shkola: osnovy Standartu osvity. — L'viv, 2016. — 64 s. Rezhym dostupu <http://education-ua.org/ua/draft-regulations/852-nova-ukrajinska-shkola-osnovi-standartu-osviti>. — Nazva z ekranu.
15. Pronkevych O. V. Zarubizhna literatura XIX stolittya: Prob. pidruch za 10 kl. sered zahal'noosvit. shk. / O. V. Pronkevych. — K.: Ped. presa, 1997. — 238 s.
16. Pronkevych O. V. Zarubizhna literatura XIX stolittya: Pidruch. za 10 kl. zahal'noosvit. navch. zakl — 4-e vyd., Pererob. i dopov / O. V. Pronkevych. — K.: Zodiak-EKO, 2004. — 527 s.
17. Svitova literatura: pidruch. za 10 kl. zahal'noosvit. navch. zakl: akad. riven', prof. riven' / D. S. Nalyvayko ta in. — K.: Heneza, 2010. — 286 s.
18. Shalahinov B. B. Urok literatury: Rozdumy literaturoznavtsya pro shkil'nu metodyku: zb. statey / Shalahinov B. B. — K. : Hramota, 2013. — 208 s.

Удовиченко Л. Н.

ПРОБЛЕМА ИЗУЧЕНИЯ ОБРАЗОВ-ПЕРСОНАЖЕЙ В УЧЕБНИКАХ ПО ЗАРУБЕЖНОЙ ЛИТЕРАТУРЕ ДЛЯ СТАРШЕЙ ШКОЛЫ

В статье раскрываются актуальные вопросы методики изучения образов-персонажей художественных произведений, которые реализуются в учебниках по зарубежной литературе для старшей школы. Характеризуются подходы к анализу героев в дидактической системе учебников, которые раскрывают содержание образования и предлагают специфическую модель учебного процесса. Раскрываются методические особенности введения контекстуального изучения образов-персонажей в инокультурных текстах. Обосновывается, что во всесторонней доработке нуждаются аналитический и дидактический блоки учебных книг, которые создадут все условия для самостоятельного определения учащимися-читателями роли контекстов в раскрытии идейно-эстетического содержания образов-персонажей.

Ключевые слова: старшая школа; образы-персонажи; историко-литературный блок; биографический блок; аналитический блок; дидактический блок; контекст.

Udovychenko L.

PROBLEM OF STUDYING CHARACTERS IN FOREIGN LITERATURE TEXTBOOKS FOR HIGH SCHOOL

The article reveals the topical questions of the methodology of studying characters of literary works, implemented in textbooks on foreign literature for high school. It is noted that the importance of the chosen problem is due to the inclusion of the concept of "character" in the main content of literary education, it is the basis of the analysis of a literary work and provides a perception of the ideological and aesthetic content. It has been established that educational programs in foreign literature always determine the range of questions about characters, which must be disclosed in the process of studying each particular literary work, but they do not detail the content of the text and non-textual components of the textbook. Accordingly, the authors are free to choose ways and means to achieve the goal.

Approaches to the analysis of heroes of a literary work are characterized in the didactic system of textbooks, which provides the disclosure of the content of teaching and offers a specific model of educational process. The methodical features of the realization of the contextual studying of characters of literary works of other cultures are revealed. It is argued that the key to effective study of them is to take into account national, universal, historical, cultural and philosophical contexts in the historical-literary, biographical, analytical and didactic blocks. This approach will provide a reasoned disclosure of the content of learning and the development of abilities, skills and practices of young readers.

It is proved that all components of educational books require a thorough revision that will allow students to independently establish causal relationships between characters and contexts, to determine the role of contexts in revealing the ideological and aesthetic content of characters, to understand the role of heroes of a literary work in the formation of their own worldview.

Keywords: high school; characters; historic-literary block; biographical unit; analytical unit; didactic; context.